

L'ENSENYAMENT EN CATALÀ A LA COMARCA D'INCA

MIQUEL SBERT I GARAU

INTRODUCCIÓ

Quan hom assumeix el principi que el català sigui la llengua de l'ensenyament no fa seva una aventura arriscada cap al no res o emprèn un viatge sense destí, ben al contrari, dóna satisfacció a una autèntica necessitat.

L'increment i resituació de la presència de la llengua pròpia del país en la vida dels nostres centres docents és una **resposta** -l'única coherent- capaç de resoldre en positiu les necessitats educatives específiques dels alumnes de les Illes Balears, de **tots** els alumnes de les Illes, qualsevol que sigui la seva llengua familiar.

L'ensenyament en català és l'única resposta educativa consistent al repte que tenim plantejat socialment, perquè ¹: des del punt de vista lingüístic, els nostres escolars

a. puguin assolir una competència comunicativa equivalent en català i en castellà -segons marca la normativa, LOGSE, LNL, etc., i aconsella la lògica-. Equivalent no significa «exactament igual». Fa referència a un mateix nivell de resultats comunicatius i cognitius («*utilitzar normalment i correctament*» ambdues llengües, en termes de la Llei de Normalització Lingüística del 1986), però no al·ludeix al mateix *format*, és a dir, al nombre i proporció d'elements que integren la competència comunicativa desitjada,

b. siguin capaços d'adquirir les destreses psicolingüístiques bàsiques, tant a nivell intralingüístic (escoltar, llegir, escriure en les dues llengües) i interlingüístiques (interpretar i traduir d'una llengua a l'altra),

¹ Vegeu V. Pascual i V. Sala (1991) **Un model educatiu per a un sistema escolar amb tres llengües. I. Proposta organitzativa**, Generalitat Valenciana Direcció General d'Ordenació i Innovació educativa, València, pàg. 109 i següents.

c. puguin assolir les competències metalingüístiques imprescindibles per a la reflexió sobre els usos lingüístics i l'estructura de la llengua.

I des del punt de vista psicològic i social, adquireixin:

a. percepció del valor del domini de la llengua per a la realització personal i social,
b. percepció del valor de la llengua com a base de la pròpia identitat i lligam que identifica l'individu amb la seva societat,

c. eliminació de prejudicis lingüístics i autoodi, amb incorporació dels valors culturals que integren la llengua,

d. consciència de la situació de minorització de la llengua catalana i adopció d'actituds positives envers la normalització d'aquesta llengua,

e. afavoriment de la integració lingüística, cultural i social de la població no catalanoparlant.

Però existeixen encara moltes altres consideracions possibles a l'entorn de qualificar l'ensenyament en català com a opció definitiva i definitiva i no és la menys significativa la de la coherència educativa. L'entorn, allò que és a l'abast més immediat de l'alumne i que l'envolta i agombola, la societat on es desenvolupa no són només, per a una concepció educativa que es vol renovada, punts de referència a incorporar com a recurs didàctic, sinó que constitueixen un aspecte més de la realitat educativa. L'escola ha d'integrar l'entorn com a recurs interactiu, és a dir, l'ha d'assimilar a la tasca quotidiana i sobre ell ha de projectar la seva labor instructiva i formativa. La mistificació del component més substancial dels que conformen una societat, la **llengua pròpia**, forçosament comportarà factors de desintegració social i individual, oposats a qualsevol principi educatiu.

Des de les consideracions que hem fet, que no abracen ni d'un bon tros totes les perspectives, és des d'on cal analitzar les motivacions subjacents a l'hora de considerar l'ensenyament en català com una fita ineludible a assolir pel nostre sistema educatiu, al nivell general de les Illes Balears i al nivell puntual de cada centre escolar.

Una situació ideal d'equilibri lingüístic amb el català com a primera llengua als nostres centres docents és, avui com avui, molt lluny de les possibilitats reals del nostre sistema educatiu, per raons ben conegudes. Però, també és cert que, dia a dia, el compromís, la tossuderia, dels docents i dels pares amb llur país, la fidelitat a la llengua d'amplis sectors socials, la voluntat de normalització lingüística i cultural d'aquests grups, han provocat que s'envesteixin **projectes lingüístics de centre**, més o menys sistematitzats, concretats en tractaments de les llengües amb una clara tendència a la voluntat de contribuir a l'assoliment, entre d'altres, dels objectius educatius que plantejàvem just ara i de fer de les escoles un instrument per a la integració lingüística i cultural de la població no catalanoparlant i, en general, un catalitzador actiu de la normalització lingüística del nostre poble.

Amb deu anys, a les Illes Balears, hem passat d'un desert absolut en matèria d'ensenyament en català a una situació que ofereix unes dades indiscutiblement

considerables que palesen una voluntat ferma d'autoafirmació. En un text elaborat pel qui signa, llegit com a manifest de la X TROBADA DE LES ESCOLES MALLORQUINES dèiem fa pocs dies ²:

El curs escolar 1983-84 un total de 15 centres de les Illes Balears impartien algun tipus d'ensenyament en català. 11 eren de Mallorca (4 de Palma i 7 de la part forana) i 4 de Menorca. Això representava que un 26'6 % dels centres illencs feien servir la llengua pròpia com a llengua de l'ensenyament. El nombre d'alumnes implicats, que no consta als arxius, era gairebé insignificant en termes absoluts.

Enguany, als nivells d'EI i EP/EGB, de 104.312 matriculats, 34.300 tenen la catalana com a llengua vehicular d'una part significativa del seu currículum. Representen un 32'8 % del total de la població escolar illenca d'aquest nivell. D'aquests n'hi ha 17.737 (17 %) que reben tot l'ensenyament en català, llevat de les àrees lingüístiques naturalment. A l'ensenyament mitjà les dades s'aproximen al 65% dels centres públics amb autorització per ensenyar en català i al 25 % en el cas dels concertats.

Aquest és el context on volem emmarcar la comunicació que presentam.

La informació que oferim es presenta estructurada per nivells educatius (EI, EP/EGB i ES). Es refereix al municipi d'Inca i aporta també les dades dels centres escolars d'ensenyament primari de la comarca, els alumnes dels quals continuen majoritàriament els estudis d'ensenyament mitjà a la capital del Raiguer.

Les dades sobre l'ensenyament en català ³ s'estructuren en dues grans categories, corresponents als models predominants a les Illes:

- **ENSENYAMENT TOTAL EN CATALÀ**, és a dir, centres on el català és la llengua primera, cosa que comporta: lecto-escriptura en català i ús vehicular d'aquesta llengua en la major part de les àrees curriculars. El català sol ser, de manera molt majoritària, la llengua d'ús del centre en les comunicacions internes i externes, a nivell oral i escrit.

- **ENSENYAMENT PARCIAL EN CATALÀ** quan el català és usat com a vehicular en algunes àrees del currículum. En certs casos, com en el dels instituts d'Inca i en alguns centres de primària, pot ser que sigui la llengua principal i fins i tot exclusiva de comunicació del centre, en d'altres la situació pot variar substancialment.

Hem d'anotar també que aportam dades sobre l'ensenyament en català que es fa realment, segons informacions dels propis centres, no només ho feim amb les d'a-

² Sbert, M. **10 anys d'Escoles Mallorquines**, text llegit el dia 30 d'abril de 1994 a l'IB RAMON LLULL de Palma en el marc de la X TROBADA DE LES ESCOLES MALLORQUINES.

³ Les dades procedeixen de les fonts següents:

- **ENSENYAMENT EN CATALÀ 93/94 (EI/EP/EGB)**. Document elaborat pel SERVEI D'INSPECCIÓ EDUCATIVA (SITE) de la Direcció Provincial del MEC de Balears.

- **MATRÍCULA EDUCACIÓ SECUNDÀRIA CURS 1993/94 BALEARS**. Document elaborat pel SERVEI D'INSPECCIÓ EDUCATIVA (SITE) de la Direcció Provincial del MEC de Balears.

- Fitxes amb les dades de matrícula elaborades pels centres i trameses al SITE a l'inici del curs escolar 1993-94.

- Informacions dels propis centres recollides personalment.

quells col·legis que tenen la preceptiva autorització de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear i del MEC per impartir programes en català, que són els únics que figuren a les estadístiques oficials. Aquesta observació s'ha de tenir molt en compte a l'hora de ponderar les dades d'Inca, perquè pot induir a formar la imatge d'un panorama més ric del que en realitat és. Pensi's en la precarietat -programació, continuïtat, mitjans, sistemàtica, etc.- que representa la impartició esporàdica i voluntarista de l'ensenyament en català, per dir-ho d'alguna manera no formalitzat.

1. L'ENSENYAMENT PRIMARI

El municipi d'Inca

Les dades relatives a l'ensenyament en els primers estadis del procés educatiu suposen a la Inca urbana la constatació d'un dèficit molt remarcable.

Així no existeix **cap** centre, públic ni privat, que tengui autorització per fer l'ensenyament en català. L'estadística de l'alumnat constata el fet que de **3.818 alumnes matriculats**, oficialment no n'hi ha ni un que rebi ensenyament en la llengua pròpia de les Illes Balears. La situació real és un poc més matisada perquè, tant als centres de titularitat pública com als privats-concertats, en alguns casos, s'imparteixen de manera esporàdica algunes àrees en català que, en no comptar amb l'autorització formal permeten de suposar un grau d'indefinició important. El quadre següent reflecteix el panorama:

MUNICIPI D'INCA. ENSENYAMENT EN CATALÀ (PARCIAL)
NIVELL EI/EP/EGB (Centres sense autorització formal)

	ALUMNES	ENS. CAT. PARC	%
PÚBLICS	560	221	39'5
PRIVATS	3.258	668	20'5

Les àrees impartides en català són

CENTRES PÚBLICS:	Socials i Naturals	101
	Socials i Matemàtiques	120
		221
CENTRES PRIVATS:	Educació Física	138
	Socials i Ed. Física	38
	Música-Plàstica-Ed. Física	37
	Socials-Plàstica-Música-Ed. Física	116
	Socials-Naturals	110
	Socials	229
		668

La situació és molt anòmala perquè, entre d'altres conseqüències, suposa que:

1. **Cap alumne** escolaritzat a Inca, d'entre els 3 i els 6 anys, rep alguna mena d'ensenyament en català, que no sigui informal oralment.

2. **Cap alumne** de la ciutat aprèn a llegir i escriure en català, llengua pròpia d'Inca.

3. Les àrees que s'imparteixen en català no suposen, en cap cas, més enllà d'un 20 % del currículum i això de manera informal i des d'una lectura optimista no gaire exigent.

En resum, hem d'afirmar que, avui com avui, l'ensenyament a Inca ciutat és una bona mostra d'immersió en llengua castellana. El predomini aclaparador de la llengua oficial de tot l'Estat palesa una clara i contundent marginació de la llengua pròpia del país en el camp de l'ensenyament.

La comarca

Alaró, Binissalem, Búger, Campanet, Consell, Lloseta, Santa Maria del Camí, Selva, Biniamar, Moscari, Caimari, Sencelles i Lluc són pobles de l'entorn que aporten alumnat a la ciutat d'Inca i presenten, des de la perspectiva que ens ocupa, una panoràmica molt distinta. Els **13 centres públics** existents tenen **tots** autorització per a l'ensenyament en català i **4 dels concertats** també en tenen. Les dades queden manifestes en el quadre següent:

MUNICIPIIS DE LA COMARCA D'INCA ENSENYAMENT EN CATALÀ (TOTAL I PARCIAL)

MUNICIPI	ALUMNAT	CAT.	%	TOTAL	%	PARCIAL	%
ALARÓ	443	353	79,7	202	45,6	151	34,1
BINISSALEM	482	482	100,0	74	15,3	408	84,6
BÚGER	53	53	100,0	53	100,0	0	0,0
CAMPANET	239	239	100,0	239	100,0	0	0,0
CONSELL	194	175	90,2	64	33,0	111	57,2
ESCORCA	52	52	100,0	52	100,0	0	0,0
LLOSETA	379	302	79,7	182	48,0	120	31,7
MANCOR	63	63	100,0	35	55,6	28	44,4
STA. MARIA	442	365	82,6	50	11,3	315	71,3
SELVA	300	287	95,7	135	45,0	152	50,7

Els percentatges del que hom anomena **ENSENYAMENT TOTAL** que, com hem indicat, suposa l'aspecte fonamental de l'aprenentatge de la lecto-escriptura en la llengua del territori és, a nivell comarcal, molt remarcable.

Quant a les àrees impartides en català, la del Coneixement del Medi és la més habitual en català -gairebé hi és impartida exclusivament-. L'ús del català com a llengua vehicular de l'ensenyament varia segons l'antiguitat dels processos d'im-

plantació: així en els centres públics es dona la coexistència de l'ensenyament total al EI i al cicle inicial de l'EP amb la presència que va des d'una àrea a la totalitat en els cicles mitjà i superior. en els centres concertats, des de la totalitat -cas de l'Escolania de Lluç, centre emblemàtic entre els avantguardistes d'un ensenyament arrelat al medi- fins a la utilització del català només en una o dues de les àrees curriculars.

L'ensenyament secundari

La matrícula actual de l'Educació Secundària a Inca es distribueix de la manera següent:

CENTRES PÚBLICS	ALUMNAT
IES PAU CASASNOVAS (ESO i FP)	1.117
IB BERENGUER D'ANOIA (BUP i COU)	985
CENTRES PRIVATS	
COL. LA PURESA DE MARIA (FP1)	78
COL. RAMON LLULL (BUP i COU)	353
TOTAL	2.533

Els dos centres públics gaudeixen d'autorització per a l'ensenyament en català des de fa anys, la qual cosa comporta que la **totalitat de l'alumnat** rep bona part del currículum en llengua catalana. Si consideram les dades globals, el **82'98 %** de l'alumnat d'Ensenyament Mitjà no és un indicador gens menyspreable de l'estat de la qüestió. Una gran varietat de matèries curriculars, des de la Música a la Física i la Química, passant per les Matemàtiques, la Història, la Informàtica, l'Electrònica, l'Economia, etc. són impartides en català amb normalitat, naturalitat i eficàcia.

En aquests centres públics el català, com a llengua primera que és per acord de les comunitats escolars respectives, gaudeix d'un estatus coherent amb l'opció lingüística expressa. No només és la llengua més usada, a la pràctica ho és exclusivament, en els àmbits docents (explicacions orals, apunts, llibres de text) sinó que també ho és en els àmbits administratius (comunicacions) i socio-culturals, als nivells oral i escrit. Ara bé, aquestes observacions optimistes haurien de ser matisades i afinades per una anàlisi sociolingüística acurada, treball que, per informacions que són al nostre abast, s'està realitzant al efectes d'elaboració del **projecte lingüístic** de l'Institut Pau Casesnoves i existeix un estudi realitzat fa dos anys en el mateix sentit a l'IB Berenguer d'Anoia.

Quant als centres de titularitat privada, la presència del català com a llengua vehicular de l'ensenyament és gairebé insignificant, si bé tenim constància que al Col·legi Ramon Llull en algunes de les assignatures s'usa amb regularitat el català, oralment i per escrit, així com en l'elaboració de material didàctic audiovisual de gran vàlua.

La perspectiva global de l'Ensenyament Mitjà a Inca quant a l'ús de català és, doncs, homologable amb la de la resta de les Illes Balears i la supera amb escreix en el sector públic. Pensem que les darreres dades a l'abast (referides al curs 1992-93) presentaven uns índex del 62'7 % de l'alumnat dels centres públics i un 23'47 del de centres privats (s'entén de centres autoritzats) ⁴.

Conclusions: reflexions i perspectives de futur

1. La situació de l'ensenyament en català a la ciutat d'Inca és irregular en relació a la resta de Mallorca o de les Illes Balears:

ALUMNES QUE REBEN ENSENYAMENT TOTAL + PARCIAL EN CATALÀ
(EI/EP/EGB curs 1993-94)

	MATRICULATS	ENSENYAMENT EN CATALÀ	%
MALLORCA	82.993	27.752	33,4
MENORCA	8.802	3.513	39,9
EIVISSA/FORMENTERA	12.517	3.035	24,2
TOTALS	104.312	34.300	32,8
INCA	3.818	889	23,2 *

* Pensem que són centres sense autorització, la qual cosa comporta una manca de cohesió i de plantejament del projecte lingüístic, per contra la resta dels centres comptats tenen el permís preceptiu, amb tot el que això comporta.

Inca doncs, es troba en una situació, en relació a la normalització lingüística de l'ensenyament, molt inferior a la de la mitjana illenca i, fins i tot, a nivells més reduïts que els de la zona menys integrada lingüísticament com és la d'Eivissa-Formentera. La ciutat del Raiguer presenta un índex lleugerament inferior al de Palma (23'4 % d'ensenyament en català, sempre referit a centres amb autorització oficial) i molt allunyat del 46'2 % de la Part Forana mallorquina.

Aquí no hi ha indicis seriosos de l'intent -als nivells primaris- d'integració lingüística de la població immigrant. Sense canvis de plantejament en un futur immediat les perspectives són tèrboles. El procés de substitució lingüística compta, a nivell estadístic, amb un aliat de primer ordre a les escoles inquieres. Quant al nivell de coneixement i domini de la llengua catalana exigible, que ha de ser idèntic, segons la legislació, al de la castellana, si bé no hi ha estudis empírics, basant-nos en el fet indiscutible que resulta insuficient l'estudi de la llengua sense els seu ús

⁴ Sbert i Garau, M. *El català a l'ensenyament a Palma (curs 1992-93)* a LLUC, núm. 779 (març-abril de 1994).

com a vehicular de l'aprenentatge per assolir-e un bon nivell, tant als d'origen familiar castellanoparlant com catalanoparlant, es plantegen seriosos dubtes sobre la seva funcionalitat.

2. No existeix continuïtat entre la ciutat i la comarca a nivell de tractament escolar de la llengua. La presència de la població immigrant al nucli urbà només explica en part el fet, caldria una anàlisi aprofundida de les raons d'un trencament tan remarcable. Observi's com, tot i les diferències constitutives, la discontinuïtat entre Palma i la Part Forana de Mallorca no és tan espectacular.

3. No hi ha una gradació coherent en relació als usos de la llengua entre l'ensenyament primari i el secundari. Tot i que no s'han plantejat problemes greus o tensions fortes provocades per qüestions lingüístiques no sembla aquesta la situació més profitosa per a la població escolar i, per extensió, per a la ciutadania.

4. Els desequilibris són palesos però, també, sortosament, han estat objecte d'anàlisi i consideració a Inca per part dels diferents agents que integren la comunitat escolar en àmbits distints. Així hi ha hagut intercanvis d'idees, diàlegs i fins i tot confrontacions en àmbits distints, centres, tribunes públiques, mitjans locals de comunicació... El tema de l'ensenyament en català és una qüestió que, per diversos motius, un dels quals i no el de menor entitat és el del desig de coherència - pedagògica, legal, patriòtica- de pares i professors, ha estat present a Inca. Els resultats d'aquest estat de coses són perceptibles i es poden exemplificar amb el fet que, per al curs vinent són quatre els centres escolars d'EP de la ciutat, dos públics i dos privats, que han sol·licitat autorització per desenvolupar programes en català. Tant de bo que aquest sigui l'inici d'un camí favorable cap al total redreçament nacional del nostre país, des d'Inca estant.